

BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ
2023/2024 ÖĞRETİM YILI GÜZ DÖNEMİ ROMA HUKUKU FİNAL İMTİHANI
19/01/2024

TALİMAT: 1. Süre 60 dakikadır. 2. Cevaplar gerekçeli olacaktır. Gereksiz cevaplara doğru da olsa puan verilmez. 3. Tükenmez kalem kullanınız. 4. Cevapları boş bırakılan yerlere yazınız. 5. Yazılarınızın okunaklı olmasına özen gösteriniz. Cümle kuruluşlarına ve ifadelerinize dikkat ediniz. Cevap verirken hukukî kavramlar kullanınız. Sokak ağzı ile verilen cevaplar dikkate alınmayacaktır. 6. Cevap anahtarı sınavdan birkaç gün sonra www.sahinakinci.com adresinde ilan edilecektir.

SORULAR

OLAY: Dostlarına ziyafet vermeyi düşünen Efendi (E), kölesi Servius'u, eline bir liste vererek alışveriş yapması için (A)'nın kasabadaki dükkânına göndermiştir. (A), dükkâna kölesi Titius'u bırakarak evine gittiği için Servius, Titius ile konuşarak listedeki malzemeleri satın almıştır. Fakat malzemeler 750 sesters tutmuştur. Servius'un 500 sesters peculiumu vardır. Fakat yanına para almayı unutmuştur. Bunun üzerine 'yarın gelir öderiz' diyerek malzemeleri alıp dükkândan ayrılmıştır.

Acıktığını fark eden Servius, yolda (B)'nin hanına uğrayarak karnını doyurmuş 20 sesters tutan yemek parasını "yarın öderiz" deyip tekrar yola çıkmıştır. Bu esnada evden dükkânına gelen (A), kölesi Titus'un para almadan malzeme verdiğini öğrenince çok kızmış, Titius'a, Servius'u bularak malzemeleri geri almasını söylemiştir. Yolda Servius'a yetişen Titius malzemeleri geri istemiş, fakat vermeyince kavga çıkmış, Servius Titius'u öldürmüştür.

Servius'un değeri 1000 sesters, Titius'un değeri ise 1500 sesterstir.

S. 1- Roma Hukukunda kölelerin hukukî işlem ehliyeti var mıdır? Yoksa neden yok? Varsa kölelerin bu işlemler sonucunda elde ettikleri şeyler kime ait olur, neden? (10 puan)

Roma'da kölelerin hak ehliyetleri olmamakla birlikte insan oldukları için hukukî işlem yapabilecekleri ve haksız fiil işleyebilecekleri kabul ediliyordu. Yani hukukî işlem ehliyetleri vardı. Fakat hak ehliyetleri, dolayısıyla malvarlıkları olmadığı için yaptıkları hukukî işlemler sonucunda elde ettikleri doğrudan doğruya efendilerine ait olurdu. Elde ettikleri şeylerin efendilerinin mülkiyetine geçmesi için ikinci bir işlem (mesela devir muamelesi) yapmaya gerek yoktu.

S. 2- Bu olayda Servius'un borçlarından dolayı (750 sesters malzeme bedeli, 20 sesters yemek bedeli) kim sorumludur? Bu borç ne tür bir borçtur? Alacaklılar alacaklarını kimden ne miktarda isteyebilirler, neden? (20 puan)

Kölelerin yaptığı hukukî işlem dolayısıyla elde ettikleri efendilerine ait olsa da borçları obligatio naturalis idi. Yani tabii (eksik) borçtu. Bu borçtan dolayı köle sorumlu olmadığı gibi efendi de sorumlu tutulamazdı. Fakat tabii borç olduğu için eğer borç ödenirse bu ödeme geçerli sayılırdı. Bununla beraber eğer efendi kölesine peculium vermişse peculium miktarı kadar olan borç tam borç, bu miktarı aşan borç tabii borç sayılırdı. Bunun gibi, eğer köle efendisinin emri veya izni ile işlem yapmışsa borç yine tam borç sayılır ve efendi sorumlu tutulurdu. Aynı şekilde, efendinin emri veya izni olmasa bile yapılan işlem sonucunda efendinin malvarlığında bir artış olmuşsa borç yine tam borçtu.

Somut olaya dönecek olursak; Servius'un 500 sesters peculiumu vardır. O halde borcun 500 sestersi tam borçtur ve efendi sorumludur. Kalan 250 sesters ise efendinin emri ile yapılan bir

işlem olduğuna göre bu da tam borçtur. Fakat 20 sesterslik yemek borcu tabii borçtur. Çünkü peculium aşılmıştır. Bu işlemin yapılması için efendinin verdiği bir talimat veya iznin de olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca köle karnını doyumuştur. Dolayısıyla efendinin malvarlığında da bir artış olmamıştır.

S. 3- Bu olayda kölesi öldürülen (A) kime karşı hangi davayı açabilir? Davanın sonunda mahkûm olan kişi ne yapabilir? Efendi (E) kölenin verdiği zarardan dolayı sorumludur? Sorumlu değilse neden? Sorumlu ise ne miktarda sorumludur? (10 puan)

Bu olayda (A), Servius'un efendisi (E)'ye actio noxalis davasını açabilir. Servius'un verdiği zarar kendi değerinden daha fazladır. Bu durumda mahkûm olan efendi (E) dilerse zararı tazmin eder, dilerse zarar veren köleyi (A)'ya teslim ederek sorumluluktan kurtulur. Çünkü (E)'nin sorumluluğu noxal sorumluluktur.

S. 4- Olayı duyan ve çok sinirlenen efendi (E) kölesi Servius'u kolundan tutarak (A)'ya götürmüş ve zararı tazmin etmeyeceğini söylediği sonra "al bu köleyi senin olsun zararına sayarsın" diyerek dönüp gitmiştir. (A) ise Servius'u alarak kendi kölelerinin yanına koymuş ve yarından itibaren çiftliğinde çalıştıracağını söylemiştir. Bu durumda (A) kölenin mülkiyetini kazanmış olur mu, neden? (10 puan)

(E)'nin, kölesi Servius'u davayı beklemeden zarar gören (A)'ya terk ettiği anlaşılmaktadır. (A) ise çiftlikte çalıştıracağını söylediğine göre köleyi kabul etmiştir. Terk edilen köle hürriyetini kazanmaz. Sahipsiz mal haline gelir. Fakat (A) köleyi kabul ettiğine göre mülkiyetini kazanmak niyetiyle hareket etmiştir. Bununla beraber kölenin mülkiyeti (A)'ya hemen geçmez. Zira Roma'da köleler res mancipi sayılan mallardandı. Res mancipilerin mülkiyeti mancipatio veya in iure cessio adı verilen tasarruf işlemlerinden birinin yapılmasıyla geçiyordu. Somut olayda bu işlemlerin yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle mülkiyet geçmiş olmaz.

Metin Soruları:

S. 1- Roma Hukukunun ortak hukuk olarak benimsenmesinde ve Avrupa'yı etkilemesinde hangi faktörler ne şekilde etkili olmuştur? (10 puan)

Roma Hukukunun ortak hukuk olarak benimsenmesi ve Avrupa'yı etkilemesinde en önemli rolü Bologna Hukuk Mektebi (Fakültesi), postglossatorlar ve Corpus Iuris Civilis oynamıştır. Şöyle ki; İtalya'nın Bologna şehrinde açılan Hukuk Mektebine Avrupa'nın dört bir yanından öğrenciler gelmeye başlamışlardır. Burada 11. yüzyıldan itibaren glossator (şerhçi) adı verilen hukuk hocaları ders vermiştir. Onlar derslerinde Corpus Iuris Civilis'i şerh ederek anlatmışlardır. Fakat glossatorlar sadece teorik açıklamalarla yetinmişler, uygulama ile ilgilenmemişlerdir. 13. yüzyıldan itibaren sahneye çıkan postglossatorlar ise Corpus Iuris Civilis'in nasıl uygulanacağı ile de ilgilenmeye başlamışlar ve öğrencilerini buna göre yetiştirmişlerdir. Bu okulda eğitim gören öğrenciler ülkelerine döndüklerinde hukuk uygulayıcısı olarak görev yapmaya başlamışlardır. Kendi ülkelerindeki mahalli hukuklar yeterli olmayınca Roma Hukuku kurallarına müracaat etmeye başlamışlardır. Zamanla Avrupa memleketleri bu uygulamayı kanunî hale getirmiştir. Avrupa ülkelerinde eğer mahalli hukuk yeterli değilse Roma Hukukunun uygulanacağı yönünde kararlar alınmaya başlanmıştır. Böylece tüm Avrupa'da ikinci hukuk olarak uygulamaya konulan Roma Hukuku Avrupa'nın ortak hukuku haline gelmiştir. 18. yüzyılın sonlarında Avrupa'da başlayan kanunlaştırma (kodifikasyon) hareketleri esnasında da önemli ölçüde Roma Hukuku kuralları derlenmiş ve kanun haline getirilmiştir.

S. 2- Roma'da Cumhuriyetten İmparatorluğa geçiş sürecinde yasama, yürütme ve yargı organlarının yapısında ve işleyişinde hangi değişiklikler yaşanmış ve bunların ne gibi sonuçları olmuştur? (15)

İlk imparatorluk Döneminden itibaren princeps adını alan ve artık ömür boyu görev yapan magistralar yetkilerini ve güçlerini giderek arttırmaya başlamışlardır. Öncelikle yürütme alanındaki tüm yetkileri kendilerinde toplamışlardır. Bunu da, diğer magistraların yaptıkları işleri kendilerine bağlı devlet memurlarına gördürmek suretiyle yapmışlardır.

Yasama alanında kanun yapma yetkisi halk meclislerinde iken halk meclislerini toplamayarak fiilen bu meclislerin varlığına son vermişlerdir. Bunun üzerine yetki senatoya geçmiştir. Fakat senatoyu da kendi kontrolleri altına alan princepsler istedikleri kararları müzakere bile edilmeden çıkartmaya başlamışlardır. Bir süre sonra senatoyu da devre dışı bırakan princepsler kanun gücünde emirnameler çıkarmaya başlamışlardır. Böylece yasama yetkisi de princepslere geçmiştir.

Yargı alanında, Cumhuriyet Döneminde özel mahkemeler sistemi vardı. Davalar iki aşamada görülüyordu. İkinci aşamada hakemin önüne gidiliyor ve kararı hakem veriyordu. Hakem kararları kesindi. Üst mahkeme yoktu. Hakem devlet memuru değildi. Bu iş için maaş da almaz ve hakemliği de meslek olarak yapmazdı. Bu nedenle princepsler yargıya diledikleri gibi müdahale edemiyorlardı. Zamanla bu alanda da etkili olmak isteyen princepsler, sistem dışı yargılama usulünü teşvik ettiler. Bir süre sonra özel mahkemeler sistemini tamamen kaldırdılar. Sistem dışı yargılama usulünde davalar imparatora bağlı, devlet memuru sıfatını taşıyan hâkimler tarafından veriliyordu. Hâkimin kararı kesin değildi. İstinaf ve temyiz mümkündü. Hatta bazı kararlar itiraz yoluyla imparatora kadar götürülebilirdi. Böyle bir sistem içinde, daha sonraları imparator ünvanını da kullanmaya başlayan princepsler yargıya da müdahale etme imkânını ellerine geçirmiş oldular. Böylece Cumhuriyet Döneminde Roma'da bir çeşit kuvvetler ayrılığı geçerli iken İmparatorluk Döneminde kuvvetler birliğine geçilmiş oldu.

S. 4- Roma Hukukunda, İslam Hukukunda ve Türk Hukukunda nasıl bir boşanma sistemi kabul edildiğini, Türk Hukukundaki gelişmelerden de bahsederek ana hatlarıyla mukayeseli olarak açıklayınız. (10 puan)

Roma Hukukunda serbest evlenme ve serbest boşanma sistemi geçerliydi. Evlenme gibi boşanma da şekle bağlı değildi. Eğer taraflardan biri boşanmak isterse bu konudaki iradesini açıklaması yeterliydi. Mahkeme kararına ya da anlaşmaya gerek yoktu. Roma Hukuku, Katolik mezhebinin boşanmaya izin vermeyen anlayışından etkilenmemişti.

İslam Hukukunda ise eşini tek taraflı olarak boşama yetkisi kocaya verilmiştir. Koca, dönülebilir boşanma denilen usule göre karısını boşarsa, üç ay içinde geri alma hakkı vardır. Fakat bu hakkını en çok üç defa kullanabilir. Üçüncü boşamadan sonra geri alma hakkı bulunmamaktadır. Koca bu üç haktan birini veya ikisini karısını devredebilir. O zaman kadın da kocasını tek taraflı irade beyanı ile boşayabilir. Şayet kadına böyle bir hak tanınmamışsa ve kadın açısından evlilik çekilmez hâle gelmişse, kadının dava açarak kocasından boşanma imkânı vardır.

İsviçre 'den iktibas edilen Türk Medenî Kanunu'nda ise başlangıçta katı bir boşanma anlayışı hâkimdi. Kanunda öngörülen sebeplerden biri olmadan hâkim boşanmaya karar veremezdi. Anlaşmalı boşanma yoktu. Zamanla bu konuda problemler ve mağduriyetler yaşanmaya başlandı. Buna bir çözüm olarak önce, eğer boşanma davası reddedilmiş ve kesinleşmiş olduğu halde üç yıl boyunca evlilik birliği kurulamamışsa artık hâkimin boşanmaya karar vereceği kuralı benimsendi. Bu kural hâlâ yürürlüktedir. Daha sonra, evliliğin bir yıl sürmüş olması şartıyla tarafların anlaşarak (kanunda öngörülen sebeplerin hiçbiri olmasa bile) boşanabilecekleri kabul edildi.

Bu bilgilerden sonra, Türk Hukukunda başlangıçta katı bir boşanma anlayışı varken giderek Roma'nın serbest boşanma anlayışına yaklaşıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

S. 3- Bir hukukî işlemin sebebe bağlı olup olmaması ne demektir? Sebebe bağlılığın ya da sebebe bağlı olmamanın ne gibi sonuçları vardır? Türk Hukukunda ve Roma Hukukunda sebebe bağlı olmayan işlemler var mıdır? Örnekler vererek açıklayınız. (15 puan)

Eğer bir hukukî işlemin geçerli olabilmesi için temelinde geçerli bir sebebin bulunması gerekiyorsa sebebe bağlı hukukî işlemde söz edilir. Şayet işlemin geçerliliği temelinde geçerli bir sebebin varlığına bağlı değilse sebebe bağlı olmayan (soyut) işlemde söz edilir.

İşlem sebebe bağlı ise fakat sebep yoksa veya geçersiz ise yapılan işlem de geçersiz olur. Mesela tasarruf işleminin sebebi olan borçlandırıcı işlem geçersiz ise tasarruf işlemi de geçersiz olur ve devir gerçekleşmez (hak karşı tarafa geçmez). Bunun sonucunda verilen şeyler bir istihkak davası ile geri istenebilir.

Sebebe bağlı olmayan işlemlerde ise hak karşı tarafa geçer. Fakat sebep geçersiz ise verilenler sebepsiz zenginleşme davasına konu olur.

Bir diğer fark da ispat konusunda kendisini gösterir. Sebebe bağlı işlemlerde alacaklı hem geçerli bir borç ilişkisinin olduğunu hem de bunun geçerli bir sebebinin bulunduğunu ispat etmek zorunda iken soyut işlemlerde sebebi ispat etmesi gerekmemektedir.

Bugünkü hukukumuzda taşınmazların devri ile hâkim görüşe göre taşınırların mülkiyetinin devri sebebe bağlıdır. Fakat TBK m. 18 ile soyut işlemlerin de yapılabileceği kabul edilmiştir. Buna göre, sebep gösterilmeden bir alacak hakkı kurulabilir. Mesela kambiyo senetleri (çek, poliçe, bono), kural olarak sebebe bağlı olmayan senetlerdir.

Roma Hukukunda ise stipulatio sözleşmesinin sebebe bağlı olmadan yapılabileceği kabul ediliyordu. Eğer stipulatio yapılırken borcun sebebi zikredilmemişse soyut bir stipulatio yapılmış oluyordu. Bizdeki soyut işlemlerin ilk halini de bu stipulatiolar oluşturmaktadır.